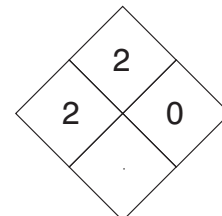

požarno opasne, toksične i reaktivne tvari

Uređuje: Branko Uhlík

296 PROPIONSKA KISELINA (Propanoic Acid)

CAS: 79-09-4
UN: 1848
Sinonimi: propanska kiselina, etankarboksilna kiselina

i o biološkim graničnim vrijednostima (N.N. 13/09 od 30. 1. 2009.) granična vrijednost za propionsku kiselinu je:

ppm.....10
mg m⁻³..... 31

KLASIFIKACIJA OPASNOSTI U POŽARU:

Stupanj škodljivosti 2:

Taj stupanj škodljivosti pripisuje se tvarima koje mogu prouzročiti privremeno ili trajno oštećenje organizma ako se ne pruži brza medicinska pomoć. U ugroženo područje smije se ući samo sa zaštitnom opremom za dišne organe koja ima neovisan dovod čistog zraka.

Stupanj zapaljivosti 2:

Taj stupanj zapaljivosti pripisuje se tvarima koje se moraju zagrijati da bi se zapalile. Tvari tog stupnja zapaljivosti u normalnim uvjetima ne stvaraju zapaljive smjese sa zrakom, ali zagrijavanjem mogu stvarati dovoljno pare da sa zrakom stvaraju opasne smjese.

Stupanj reaktivnosti 0:

Taj stupanj reaktivnosti pripisuje se tvarima koje su stabilne kod normalnih okolnosti i koje pod utjecajem topline ne reagiraju s vodom.

FIZIKALNO-KEMIJSKA SVOJSTVA

Kemijska formula:	CH ₃ CH ₂ COOH;	
Relat. molekularna masa:	74,08 g mol ⁻¹	
Fizički oblik:	bezbojna tekućina	
Miris:	oštar/prodoran	
Vrelište:	141 °C	
Talište:	-22 °C	
pH:	2,5 (vodena otopina pri 20 °C, γ = 100 g l ⁻¹)	
Gustoća para prema zraku:	2,56	
Tlak para (20 °C):	3,2 hPa	
Topljivost u vodi:	miješa se s vodom u svim omjerima	
Inkompatibilne tvari:	jaki oksidansi	
Ostale značajke:	djeluje korozivno; može gorjeti	

GRANIČNA VRIJEDNOST IZLOŽENOSTI NA RADU (GVI)

Pravilnikom Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva Republike Hrvatske o graničnim vrijednostima opasnih tvari pri radu

ZAPALJIVOST I EKSPLOZIVNOST

Plamište: 54 °C (zatvorena posuda)
Temperatura samozapaljenja: 513 °C
Granice eksplozivnosti: φ = 2,9 – 12,1 %

POŽARNA OPASNOST I ZAŠTITA OD POŽARA

Požarna svojstva propionske kiseline

Propionska kiselina je goriva tekućina čije pare sa zrakom stvaraju zapaljive/eksplozivne smjese. Pare su teže od zraka, mogu se širiti po tlu i privući plamen iz udaljenog izvora zapaljivanja. Gorenjem tekućine stvaraju se ugljikovi oksidi.

Gašenje požara

Gašenje požara ovisi o njegovoj jačini i o uvjetima u okolišu. Sredstva za gašenje: ugljikov dioksid, kemijski prahovi, pjena otporna na alkohol i vodeni sprej. Ne gasiti vodenim mlazom! Osobe koje gase požar moraju upotrebljavati izolacijski aparat za disanje i potpunu zaštitnu opremu.

ŠKODLJIVOST ZA ZDRAVLJE

Propionska kiselina se upotrebljava za proizvodnju drugih kemikalija (propionata, estera propionske kiseline), u farmaceutskoj industriji, u kozmetici, proizvodnji sredstava za suzbijanje plijesni, u proizvodnji emulgatora, nekih plastika i pesticida...

Djelovanje na organizam

Propionska kiselina, iako nadražuje sve vrste tjelesnih tkiva, može prouzročiti kemijske opekline, a ako dospije u organizam, djeluje

OBJAŠNJENJA ZA

- sustavne oznake za klasifikaciju tvari s obzirom na opasnost u požaru
- označivanja otrova u prometu
- pločica za označivanje motornih vozila u međunarodnom prijevozu i
- označivanje nekih kratica objavljena su u *Kem. Ind.* 36 (1) (1987)

otrovno. Znaci izloženosti tom spoju mogu biti glavobolja, mučnina, vrtoglavica.

Mogući putovi ulaska u organizam: koža i dišni putovi.

Najugroženiji su: oči, koža, gornji dišni putovi.

Dodir s očima: može prouzročiti teška oštećenja rožnjače / vida.

Dodir s kožom: djeluje nadražujuće, a dulji dodir može prouzročiti kemijske opekline. Može se apsorbirati kroz kožu i tada djeluje otrovno.

Udisanje: jako nadražuje sluznice nosa i grla. Djeluje astmatički.

Gutanje: može prouzročiti oštećenja probavnog sustava.

Nema podataka o mogućem karcinogenom i mutagenom djelovanju ni o utjecaju na reprodukciju.

PRVA POMOĆ

Štetne posljedice nakon izlaganja djelovanju propionske kiseline mogu se pojaviti ako se na vrijeme ne poduzmu mjere za njihovo sprječavanje. Blizu mjesta gdje se radi/rukuje propionskom kiselinom treba na vidljivom mjestu istaknuti uputu o pružanju prve pomoći u slučaju nezgode.

Prikladna je ova uputa:

PROPIONSKA KISELINA

PRVA POMOĆ U SLUČAJU NEZGODE NA RADU

Dodir s očima: Odmah ispirati tekućom vodom, najmanje 15 minuta, nakon toga oči isplahniti otopinom sode bikarbone (natrijev bikarbonat) i potom čistom vodom. Nakon ispiranja treba zatražiti savjet/pomoć liječnika oftalmologa.

Dodir s kožom: mjesta dodira odmah prati vodom i sapunom, barem 10 – 15 minuta, potom isplahniti 5 %-tnom otopinom sode bikarbone i na kraju čistom vodom. Ako se nakon ispiranja na koži pojave vidljive promjene, treba zatražiti savjet/pomoć liječnika.

Udisanje para: osobu odmah izvesti na čisti zrak i neka miruje; ako teško diše ili je disanje prestalo, odmah primijeniti umjetno disanje! Pozvati liječnika!

Gutanje: Odmah pozvati liječnika! Do njegova dolaska osoba treba odmah isplahniti usta vodom. Ne poticati na povraćanje! Popiti 3 – 4 dl mlijeka ili vode nakon čega slijedi ispiranje želuca (liječnik!). Ako osoba povrti spontano, mora ponovno isplahniti usta i popiti 3 – 4 dl vode. Ako liječnik nije brzo dostupan, osobu treba odmah nakon pružene prve pomoći otpremiti u bolnicu.

VAŽNO! Prvu pomoć treba pružiti što brže i istodobno, ako je potrebno, pozvati liječnika. Osobi koja je u nesvijesti ne smije se ništa stavljati u usta. Ako se primjenjuje umjetno disanje, prvo treba provjeriti da osoba kojoj se pruža pomoć nema u ustima neko strano tijelo (zubnu protezu, ostatke hrane i sl.), koje treba prije izvaditi.

SIGURNOST I ZAŠTITA NA RADU

Upozorenja

Osobe koje rade / dolaze u dodir s propionskom kiselinom moraju poznavati njezinu škodljivost i pridržavati se propisa i uputa o zaštiti na radu s tvarima škodljivim za zdravlje. Za upozorenje izrađuju se posebne ploče, natpisi i kartice s kratkim opisom opasnosti koja prijete pri rukovanju tom kiselinom i uputama o ponašanju u izvanrednim situacijama. Istu namjenu imaju i natpisi za spremnike u kojima se drži ta tekućina. Prikladna su ova upozorenja:

PROPIONSKA KISELINA

UPOZORENJE!

TEKUĆINA I PARE JAKO NADRAŽUJU
SVA TJELESNA TKIVA!

· Ne smije doći u dodir s očima i kožom.

· Ne udisati pare.

Držati podalje od izvora topline i zapaljivanja.

PROUČITE UPUTE O PRUŽANJU PRVE POMOĆI I O
PONAŠANJU U IZVANREDNIM SITUACIJAMA!

Ventilacija radnog prostora

U ograničenom radnom prostoru, gdje se radi/rukuje propionskom kiselinom, treba osigurati dobru ventilaciju u protueksplozivnoj zaštiti. Treba voditi računa o tome da su pare ove kiseline zapaljive i oko 2,5 puta teže od zraka. Blizu mjesta gdje se radi/rukuje propionskom kiselinom ne smiju se upotrebljavati izvori zapaljivanja.

SIGURNI RADNI POSTUPCI

– osobe koje rade / dolaze u dodir s propionskom kiselinom moraju, ovisno o prirodi posla i uvjetima rada, upotrebljavati prikladna osobna zaštitna sredstva.

– Kontaminiranu odjeću/obuću treba odmah skinuti i odložiti u obilježeni kontejner s poklopcem; pranje kontaminirane odjeće treba povjeriti osobi koja je upoznata s opasnim značajkama ove kiseline.

– Radnu odjeću/obuću treba držati odvojeno od dnevne odjeće.

– Ako se u radnom prostoriji prolije propionska kiselina, treba je odmah i na siguran način ukloniti i učiniti neškodljivom (v. "Postupci u izvanrednim situacijama" i "Detoksikacija i dekontaminacija").

ZAŠTITNA SREDSTVA

Važno! Osobna zaštitna sredstva nisu zamjena za dobre uvjete rada, propisno rukovanje škodljivim tvarima i razumno ponašanje na radnom mjestu. Preventivne tehničko-tehnološke mjere djelotvornija su zaštita od opasnih tvari, no pri obavljanju nekih poslova i u nekim situacijama upotreba osobnih zaštitnih sredstava može biti nužna.

Osobna zaštitna sredstva

Zaštita očiju: kemijske zaštitne naočale koje dobro prijanjaju uz lice; služe kao zaštita od prskanja tekućine i od prašenja.

Zaštita tijela: zaštitna odjeća, ogrtač ili pregača od otpornog nepropusnog materijala. Gumene zaštitne rukavice.

Zaštita disanja: u atmosferi koja sadrži više od 10 ppm propionske kiseline predlaže se dišne organe zaštititi izolacijskim aparatom s potpunom zaštitom lica.

Zaštitna sredstva opće namjene

To su tuševi koji daju obilan mlaz vode umjerene temperature i tlaka i ispiralice za oči; najprikladnije su ispiralice koje rade na principu vodoskoka. Tuševi i ispiralice za oči treba postaviti što bliže mjestima gdje se radi s tvarima škodljivim za zdravlje.

USKLADIŠTENJE

Skladišna prostorija u kojoj se drže spremnici s propionskom kiselinom mora biti suha, hladna i ventilirana. U toj prostoriji ne smiju

se upotrebljavati izvori topline i zapaljivanja. Rukovanje spremnicima u kojima se drži propionska kiselina treba dopustiti samo ovlaštenim osobama.

POSTUPCI U IZVANREDNIM SITUACIJAMA

Ako se u radnoj prostoriji / prostoru prolje mala količina propionske kiseline, treba je ukloniti i učiniti neškodljivom na način kako se predlaže u odjeljku "Detoksikacija i dekontaminacija".

Ako se prolje veća količina kiseline ili dođe do naglog jakog isparivanja kiseline, predlaže se postupiti na ovaj način:

1. Sve osobe moraju odmah napustiti taj prostor, pazeci da ne dođu u dodir s prolivenom tekućinom.
2. O incidentnoj situaciji treba odmah obavijestiti osobu ili službu odgovornu za provođenje zaštitnih mjera.
3. U kontaminirani prostor smiju ući samo osobe osposobljene za djelovanje u incidentnim situacijama opremljene potpunom osobnom zaštitnom opremom, što uključuje i prikladan uređaj za zaštitu disanja. Treba isključiti potencijalne izvore zapaljivanja i provjetriti prostoriju.
4. Prolivena kiselina ukloni se i učini neškodljivom na način kako je opisano u odjeljku "Detoksikacija i dekontaminacija".

DETOKSIKACIJA I DEKONTAMINACIJA

Prolivena kiselina se posipa i izmiješa s natrijevim karbonatom ili bikarbonatom, doda toliko vode da nastane muljevita masa, koja se plastičnom lopaticom prenese u prikladnu posudu. Doda se voda, smjesa izmiješa i po potrebi neutralizira (dodavanjem HCl ili NH_4OH koncentracije 6 mol dm^{-3}) i materijal postupno i uz dodavanje velike količine vode izlije u kanalizaciju.

Mjesto proljevanja propionske kiseline u radnom prostoru opere se najprije razrijeđenom otopinom sode, a potom čistom vodom.

ODREĐIVANJE PROPIONSKE KISELINE U ZRAKU

Određivanje koncentracije propionske kiseline u atmosferi radnog prostora najbolje je povjeriti nekom od specijaliziranih analitičkih laboratorija koji raspolažu potrebnom opremom i iskustvom, kako u pogledu izbora analitičke metode tako i tumačenja rezultata mjerenja. Analitički laboratoriji, odnosno institucije koje se (u Zagrebu) bave određivanjem škodljivih tvari u zraku i rješavanjem problema u vezi sa zaštitom na radu i zaštitom okoliša su npr. ANT – Laboratorij za analitiku i toksikologiju, Institut za medicinske istraživanja i medicinu rada, Zavod za istraživanje i razvoj sigurnosti i dr.

ZAŠTITA OKOLIŠA

Nema podataka o ekotoksičnosti propionske kiseline, ali je utvrđeno da djeluje toksično na organizme koji žive u vodi (ribe, beskralješnjaci).

Nema kriterija o maksimalnoj dopustivoj koncentraciji propionske kiseline u vodi; budući da djeluje korozivno i u određenim uvjetima toksično, ta se kiselina ne smije izbacivati u kanalizaciju ni u vodotoke bez prethodne obrade (detoksikacije).

PRIJEVOZ

Propionska kiselina se prevozi i u transportu obilježava kao tvar klase 8 (toksične tvari).

U međunarodnom cestovnom prometu propionska kiselina se prevozi na način i pod uvjetima navedenim u europskom sporazumu o prijevozu opasne robe u cestovnom prometu (ADR). U međunarodnom prijevozu i željeznicom propionska kiselina se prevozi na način i pod uvjetima navedenim u Međunarodnoj konvenciji o prijevozu robe željeznicama (GIM) – Pravilnik o prijevozu opasne robe željeznicama (RID).

Havarija prilikom prijevoza

Ako prilikom cestovnog prijevoza propionske kiseline dođe do propuštanja spremnika, odnosno do proljevanja kiseline, zaustavite vozilo po mogućnosti postrance od javnih putova, osigurajte dovoljno veliku zaštitnu zonu i spriječite prilaz nepozvanim osobama. O havariji treba obavijestiti najbliže institucije sigurnosti (policija, vatrogasci) i pošiljatelja, odnosno primatelja pošiljke.

Treba pokušati privremeno začepiti mjesto propuštanja kiseline izbjegavajući dodir s tekućinom; pri tom poslu treba upotrebljavati prikladna osobna zaštitna sredstva, vodeći računa o značajkama ove kiseline, prolivenu tekućinu treba zbrinuti, odnosno učiniti neškodljivom na način opisan u odjeljku "Detoksikacija i dekontaminacija".

Ako se havarija dogodi blizu ili unutar naselja, treba postupiti kako je prije opisano, a okolno stanovništvo upozoriti na mogućnost kontaminacije nadzemnih i podzemnih voda.

– • –

Ovaj prikaz o propionskoj kiselini izrađen je u suradnji s inž. Z. Habušom i mag. ing. biol. oecol. M. Meseljevićem.